

ARAŞTIRMA | RESEARCH

# Ergenlik Döneminde Madde Kullanım Deneyimi ve Depresyon Arasındaki İlişki

## Relationship between Substance Misuse and Depression among Adolescents

Eda Ermağan Çağlar<sup>1</sup>, Tuğba Türk<sup>2</sup>

1. Milli Eğitim Bakanlığı, Beşiktaş Bilim ve Sanat Merkezi, İstanbul, Türkiye

2. Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, Edirne, Türkiye

### ABSTRACT

**Objective:** The aim of this research was to examine the relationship between substance use experience and depression symptoms in second grade high school students.

**Method:** The questionnaire used in the research was developed by the researchers and the reliability value was analyzed. 350 students attending the second-grade high school participated in the survey by responding to the online questionnaire.

**Results:** The most common depressive symptoms among students are believing they must be perfect (61.4%); being nervous and angry (55.4%); feeling loneliness (59.7%); frequent crying (48.8%) and skepticism (46.8%). It is found that the adolescents who have experienced the substance are tend to commit suicide 5 times; hurt themselves deliberately or try to kill themselves 4.74 times; feel so guilty 2.70 times; feel unhappy, sad, depressed and low-spirited 2.16 times; the thought of being hurt or misbehaved by others 2.14 times more than the adolescents who have not experienced it.

**Conclusion:** In the research, the relationship between depression and substance dependence was shown and it was observed which substances constitute more risk for adolescents with depressive symptoms.

**Keywords:** substance use experience, addiction, depression.

### ÖZ

**Amaç:** Bu araştırma ile lise ikinci sınıfa devam eden öğrencilerde madde deneyimi ve depresyon belirtilerinin görülmesi arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır.

**Yöntem:** Araştırmada kullanılan anket araştırmacılar tarafından geliştirilmiş olup güvenilirlik değerinin analizleri yapılmıştır. Araştırmaya lise ikinci sınıfa devam eden 350 öğrenci çevrim içi anketi yanıtlayarak katılmıştır.

**Bulgular:** Lise iki öğrencileri arasında en sık görülen depresif semptomların, mükemmel olması gerektiğine inanma (%61.4), sinirli ve gergin olma (%55.4), yalnızlık hissetme (%59.7), sık ağlama (%48.8) ve şüpheli olma (%46.8) olduğu görülmüştür. Madde deneyimlerinde madde denemeyenlere göre kendini öldürmeyi düşünmenin 5, bilerek canını acıtmaya, kendini öldürmeye çalışmanın 4.74, kendini çok suçlu hissetmenin 2.70, mutsuz, üzgün, çökkün ve keyifsiz olduğunu hissetmenin 2.16 ve başkalarının kendisine zarar vereceğini, kötülük yapacağını düşünmenin 2.14 kat daha fazla olduğu saptanmıştır.

**Sonuç:** Araştırma sonucunda depresyon ile madde bağımlılığı arasındaki ilişki gösterilmiş olup depresif belirtiler gösteren bireyler için hangi bağımlılık yapıcı maddelerin daha fazla risk teşkil ettiği görülmüştür.

**Anahtar kelimeler:** madde kullanım deneyimi, bağımlılık, depresyon.

**Correspondence / Yazışma Adresi:** Eda Ermağan Çağlar, Milli Eğitim Bakanlığı, Beşiktaş Bilim ve Sanat Merkezi, İstanbul, Türkiye. E-mail: ermagan.eda@gmail.com  
Received /Gönderilme tarihi: 1.8.2018 Accepted /Kabul tarihi: 22.8.2018

## GİRİŞ

Bağımlılık yapıcı maddelerin kişinin ruhsal durumunu değiştirdiğinin fark edilmesinin ve kısa süreli de olsa kişinin kendisini farklı hissetmesine neden olduğunun anlaşılmasından günümüze kadar geçen sürede madde bağımlılığı önemli bir biyopsikososyal problem olarak karşımıza çıkmaktadır (1). Madde, farklı şekillerde kullanılabilen ve algılama, duygudurum, biliş ve benzeri işlevlerde değişiklik yaratan her türlü kimyasal olarak tanımlanabilir. Bu maddeler ilk başlarda bireyi gerçeklerden uzaklaştırarak rahatlatır da sağlamış olduğu his nedeniyle zamanla kötüye kullanım ve bağımlılığa yol açabilmektedir. Bireysel bazda ortaya çıkan olumsuz sonuçların yanı sıra toplumsal sağlık ve ekonomi kapsamında da yaratmış olduğu problemler madde bağımlılığını birçok bilim alanının odağına yerleştirmiştir. Bağımlılığın gelişim süreci ve bağımlılık döngüsü, bağımlılığa zemin hazırlayan etkenlere ilişkin sorulara cevap aranmıştır.

Bağımlılık bireyin özgürlüğünü ve özerkliğini yok eden bir süreçtir (2). Madde bağımlılığı büyük ölçüde maddeyi arama ve maddeyi alma ile ilgili davranışlarla tanımlanabilir. Bu davranışlarının merkezinde, bireylerin maladaptif seçimler yaptığı (diğer bir deyişle, daha fazla olumlu sosyal etkinlik için ilaç almayı seçme gibi) karar verme süreçleri vardır (3). Uyuşturucu olmak üzere madde bağımlılığının araştırılmasına ilişkin 2008 yılında yayınlanan Meclis Araştırma Kurulu Raporu'nda (4), bağımlılığın kentleşme, sanayileşme, ruhsal ve toplumsal etkenler, göç ve eğitim durumlarından etkilendiği belirtilmektedir. Konuyla ilgili yapılan alan çalışmalarında ise, cinsiyet, yaş, ailede madde kullanımı öyküsü, okul sonrası geçirilen vakit, akademik başarı, arkadaş çevresi, travma öyküsü, aile dinamikleri, hiperaktivite bozukluğu veya ruhsal rahatsızlıklar etkenlerine değinilmektedir (5,6). Madde kullanımı bağımlı kişiler tarafından psikolojik problemlerin çözümü ve kişisel ihtiyaçların giderilmesi amacıyla da kullanılabilir. Bu sağlıklı olmayan bilişsel etkenler çoğu zaman maddeye başvurmada etkili olmaktadır. Bu bilişsel etkenlerin ortaya çıkışında bireyin özgüvenin düşük olması, bireyselleşme, mantıksız tutum ve inançlar, isyan etme eğiliminin yüksek olması, sosyal beceri problemleri, problem çözme ve çatışma yönetme becerilerinde yetersizlik, gruba ve topluluğa ayak uyduramaması, düşük benlik saygısı gibi birçok kişilik özelliği etkili olabilmektedir (7).

Goodman, bağımlılığı hem zevk veren hem de içsel sıkıntılardan kaçmaya hizmet eden bir tür davranış örüntüsü olarak tanımlamıştır (8). Bu tanım ise, aynı zamanda madde kullanımı ve akıl hastalığı arasındaki güçlü bağa işaret etmektedir. Ulusal Ekonomik Araştırma Bürosu, yaşamın bir noktasında ruhsal bir hastalık teşhisi konmuş kişilerin, genel alkol kullanımı oranının %69'una ve genel kokain kullanım oranının yüzde %84'üne karşılık geldiğini rapor etmiştir (3).

Epidemolojik çalışmalar madde kullanım bozukluğu olan bireylerde eş zamanlı olarak herhangi bir psikiyatrik rahatsızlığın görülme ihtimalinin %21 ile %65 arasında değiştiğini belirtmektedir (9,10). Söz konusu çalışmalarda madde kullanımıyla birlikte en çok seyir eden psikiyatrik rahatsızlık ise depresyon olarak belirtilmiştir (10-17). Keskin ve Babacan Gümüş (2017) tarafından yapılan çalışmada ise, madde bağımlılığı olanların dörtte üçünden fazlasında depresif belirti düzeyleri yüksek olarak bulunmuştur (18). Bununla beraber bu iki rahatsızlık arasındaki ilişki tam olarak açıklığa kavuşturulmasa da (19) konuya dair iki teori ortaya konulmuştur (20). Bunlardan ilki, madde kullanımının depresyonla başa çıkmak için başvurulan bir tür kendini tedavi etme yöntemi olduğuna ilişkindir. İkinci teori ise, madde kullanımının kalıtsal bir bozukluk olduğuna ve depresyon riskini arttıran nörobiyolojik değişikliklere neden olduğuna dikkat çekmektedir. Her iki teoriyi de destekleyen çalışmalar bulunmaktadır (16,20-23). Madde bağımlılığı ve depresyonun birlikte görülme sıklığının yüksek olması kısmen örtüşen çevresel, genetik ve nörobiyolojik etkenleri yansıttığı da söylenebilmektedir (24). Bununla birlikte, konuya ilişkin yapılan çalışmalara genel bir bakış açısıyla bakmak istediğimizde madde kullanım bozukluğu olan ergenlerin depresyon için risk altında olduğu,

buna karşın depresif semptomlara sahip olmasının ise ergenler için madde kullanımına yönelik zemin oluşturduğu görülmektedir (16).

Ergenlik dönemindeki bireylerin bağımlılık yapıcı maddeleri kullanmaları sosyal ve psikolojik yapılarını bozarak, yaşam kalitelerini etkilemekte ve böylece onlar için en önemli sorunlardan biri haline gelmektedir (25). Bağımlılık sorununun ülkemizdeki nüfus içerisinde temsili yüksek olan 15-24 hatta 12-24 yaş grubu içerisinde daha yaygın olduğu belirtilmektedir (2). TÜBİM 2011-2012 yılında 11812 lise ikinci sınıf öğrencisi üzerinde yaptığı çalışmada, öğrencilerin %1,5'inin en az bir kez madde kullanım davranışı gösterdiğini tespit etmiştir (26).

Madde kullanımının gençler arasındaki yaygınlığı ve madde kullanımındaki artış, madde kullanımı ve depresyon arasındaki ilişki göz önünde bulundurulduğunda ergenlerde madde kullanımı ve depresyon arasındaki ilişkinin klinik olmayan popülasyonda ele alınmasının önleyici çalışmalara dikkat çekmek amacıyla önemli olduğu düşünülmektedir. Bu araştırmada, İstanbul ili lise ikinci sınıf öğrencileriyle gerçekleştirilen çalışmada madde deneyimi olan ve olmayan öğrenciler tarafından belirtilen depresif semptomlar karşılaştırılmaya çalışılmış; madde deneyimi ile depresyon arasındaki ilişkinin açıklanması amaçlanmıştır.

## YÖNTEM

### Örneklem

Araştırmaya İstanbul ilinde öğrenim gören lise ikinci sınıf öğrencileri alınmıştır. 2017-2018 eğitim-öğretim yılı sürecinde çevrimiçi anket uygulaması yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Örneklem grubuna ulaşabilmek için öncelikli olarak çalışmanın yürütüldüğü liselerin okul psikolojik danışmanlarıyla anket paylaşılmış ve işbirliği kumayı kabul eden okulların öğrencilerine anket linkine ait bilgi verilmiştir. Çalışma Helsinki Deklarasyonu prensiplerine uygun olarak yapılmış olup çalışmaların yürütüldüğü kurumlardan izin alınmış, çevrimiçi anket formunda soru aşamasına geçilmeden önce gönüllü öğrencilerin ve ebeveynlerinin onaylaması istenilen aydınlatılmış onam formuna yer verilmiştir. Belirlenen süre sonunda anket uygulamasına 156 kız ve 194 erkek olmak üzere toplam 350 öğrenci katılmıştır ve öğrencilerden gelen bütün cevaplar istatistiksel analizde yer almıştır.

### Veri Toplama Aracı

Araştırmada kullanılan anket formu 12 bölümden oluşmaktadır. Anket demografik bilgiler, aile ve arkadaş ilişkileri, okulla ilgili problemler, sosyal aktivitelere katılım, kendine zarar verme davranışı, duygudurum özellikleri, suça eğilim, madde kullanımı, ihmal ve istismar, zorbalığa ilişkin tutum ve davranışlar, intihara eğilim, depresyon belirtileri, ve travma öyküsüne ilişkin soruları içeren farklı bölümlerden oluşmaktadır. Anketteki sorular araştırmacılar tarafından oluşturulmuş olup cevaplar 5'li likert tipi olarak derecelendirilmiştir. Anketin güvenilirlik analizi Cronbach's Alpha modeli yapılmıştır. Analiz sonucunda Cronbach's Alpha değeri .897 olarak saptanmış olup "yüksek güvenilirlik" (27) grubunda yer aldığı görülmüştür. Bu çalışmada, madde kullanımı ve depresyon arasındaki ilişkiyi açıklayabilmek amacıyla demografik bilgilerin sorgulandığı bölümün yanı sıra madde kullanımı ve depresif semptomlarla ilgili soruların yer aldığı bölümlerle birlikte sadece 3 bölümün istatistiksel değerlendirmesi yapılmıştır.

### Veri Analizi

Verilerin analizi sürecinde depresif semptomların görülme sıklığı ile madde deneyimi arasındaki ilişkiyi daha net açıklayabilmek için cevaplar ikili (dikotom) hale getirilerek değerlendirmeye alınmıştır. Bu noktada, uçucu madde, esrar, uyarıcı hap, eroin vb. Bağımlılık yapıcı maddelerin deneyimini sorgulayan soruların değerlendirmesi "madde deneyenler" ve "madde denemeyenler" olarak ikili gruplama halinde yapılmıştır. Benzer şekilde madde deneyimi olan grupta depresyon görülme sıklığının ele alındığı analizde de yalnızlık hissetme, kendini öldürmeyi düşünme, kendini değersiz ve yetersiz hissetme vb. depresif semptomlar için semptomlara yönelik verilen cevapların frekans dağılımları göz önünde bulundurularak "depresyon var" ve "depresyon yok" olmak üzere ikili gruplama yapılmıştır. İstatistiksel analizler SPSS 17 ile gerçekleştirilmiştir. Verilerin analizinde frekans dağılımları ve %95 güven aralığında odds oranı kullanılmıştır. Böylelikle, güven aralıkları doğrultusunda depresif semptomların görülme olasılığının madde deneyen grup ile madde denemeyen grup arasındaki tahmini oranının

açıklanabilmesi hedeflenmiştir. Çalışmada, öncelikle araştırma grubuna ilişkin demografik bilgiler verilmiş olup, sonrasında madde kullanan ve kullanmayanlara ilişkin farkları gösterebilmek için yüzde ve frekans değerlerine yer verilmiştir.

## BULGULAR

Tablo 1'de yer alan verilere göre çalışmaya katılan öğrencilerin %44.6'sı kız ve %55.4'ü erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Öğrencilerin büyük çoğunluğu 1 (%41.7) ve 2 (%28.5) kardeşe sahip olduğunu belirtmiştir. Hiç kardeşi olmayanların oranı ise %10.2 olarak belirlenmiştir. Öğrencilerin tamamına yakını (%86.3) anne ve babayla birlikte yaşadığını belirtmiştir. Sadece anneye birlikte yaşayanların oranı %9.4 ve sadece babayla birlikte yaşayanların oranı %2.1'dir. Akraba, üvey anne veya babayla yaşayanların oranı ise %2.2'dir. Evde yaşayan kişi sayısı göre dağılıma baktığımızda ise, katılımcıların %5.8'inin 2 kişilik, %23.4'ünün 3 kişilik, %30.3'ünün 4 kişilik, %27.4'ünün 5 kişilik ve %13.1'inin 6 ve daha fazla kişilik bir evde yaşadığını belirttiği görülmektedir.

**Tablo 1. Demografik özellikler**

		N	%
Cinsiyet	Kız	156	44.6
	Erkek	194	55.4
Kardeş Sayısı	Hiç	36	10.2
	1	146	41.7
	2	100	28.5
	3	42	12.2
	4 ve 4'ten fazla	26	7.4
Birlikte Yaşadığı Kişi	Anne ve babayla birlikte	302	86.3
	Anneye birlikte	33	9.4
	Babayla birlikte	7	2.1
	Diğer (akraba, üvey anne,baba)	8	2.2
Evde Yaşayan Sayısı	2	20	5.8
	3	82	23.4
	4	106	30.3
	5	96	27.4
	6 ve daha fazla	46	13.1

Tablo 2'de madde deneyen ve denemeyen ergenler tarafından belirtilmiş olan depresif semptomların karşılaştırılması yer almaktadır. Genel olarak ele alındığında lise iki öğrencileri arasında en sık görülen depresif semptomların mükemmel olması gerektiğine inanma (%61.4), sinirli ve gergin olma (%55.4), yalnızlık hissetme (%59.7), sık ağlama (%48.8) ve şüpheli olma (%46.8) olduğu görülmektedir. Bilerek canını acıtmaya, kendini öldürmeye çalışma (%7.1), kendini öldürmeyi düşünme (%6.5) ise en az görülen depresif semptomlar olarak dikkat çekmektedir.

Madde deneyen ve denemeyen öğrencilerin cevaplarını karşılaştırdığımız zaman madde deneyenlerde kendini öldürmeyi düşünme; bilerek canını acıtmaya, kendini öldürmeye çalışma; kendini çok suçlu hissetme; başkalarının kendisine zarar vereceğini, kötülük yapacağını düşünme; mutsuz, üzgün, çökkün ve keyifsiz olduğunu hissetme; başkalarının kendisine zarar vereceğini, kötülük yapacağını düşünme oranlarının madde denemeyenlere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Madde deneyenlerde madde denemeyenlere göre kendini öldürmeyi düşünme (2.86-8.73) güven aralığında 5, bilerek canını acıtmaya, kendini öldürmeye çalışma (2.79-8.07) güven aralığında 4.74, kendini çok suçlu hissetme (1.71-4.25) güven aralığında 2.70, mutsuz, üzgün, çökkün ve keyifsiz olduğunu hissetme (1.52-3.06) güven aralığında 2.16 ve başkalarının kendisine zarar vereceğini, kötülük yapacağını düşünme ise (1.48-3.08) güven aralığında 2.14 kat daha fazladır.

Madde denemeyenlerde ise, sıkılgan ve utangaç olma, kötü birşey düşünmekten ya da yapmaktan korkma oranlarının madde deneyenlere göre daha fazla olduğu saptanmıştır. Madde denemeyenlerde madde deneyenlere göre sıkılgan ve utangaç olma 1.58 (1.16-2.19) ve kötü bir şey düşünmekten ya da yapmaktan korkma 1.49 (1.09-2.04) kat daha fazladır.

Mükemmel olması gerektiğine inananların ve kimsenin kendisini sevmediğini düşündüğünü belirtenlerin oranlarında ise iki grup arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir..

**Tablo 2. Madde deneyen ve denemeyen ergenler tarafından belirtilen depresif semptomların oranlarının karşılaştırılması**

	Genel		Madde		Madde Deneyen/Denemeyen Odds (%95 GA)
	N	%	Deneyen (%)	Denemeyen (%)	
Yalnızlık hissettiğini belirtenler	208	59.7	58.3	41.7	1.54* (1.21-1.95)
Ağlamasının sık olduğunu belirtenler	171	48.8	51.6	48.4	1.08* (0.82-1.42)
Bilerek canını acıtmaya, kendini öldürmeye çalıştığını belirtenler	25	7.1	81.2	18.8	4.74* (2.79-8.07)
Kötü birşey düşünmekten ya da yapmaktan korktuğunu belirtenler	65	18.5	41.4	58.6	0.66* (0.48-0.91)
Mükemmel olması gerektiğine inandığını belirtenler	215	61.4	48.8	51.2	0.91 (0.74-1.13)
Kimsenin kendisini sevmediğini düşündüğünü belirtenler	104	29.7	64.6	35.4	1.97 (1.47-2.64)
Başkalarının kendisine zarar vereceğini, kötülük yapacağını düşündüğünü belirtenler	94	26.8	67.1	32.9	2.14* (1.48-3.08)
Kendini değersiz ve yetersiz hissettiğini belirtenler	71	20.2	62.6	37.4	1.74* (1.15-2.63)
Sinirli ve gergin olduğunu belirtenler	194	55.4	62.5	37.5	2.01* (1.61-2.51)
Kaygılı ve cesaretsiz olduğunu belirtenler	78	22.2	58.7	41.3	1.46* (1.01-2.11)
Kendini çok suçlu hissettiğini belirtenler	69	19.7	72.2	27.8	2.70* (1.71-4.25)
Sıkılgan ve utangaç olduğunu belirtenler	141	40.2	40.1	59.9	0.66* (0.45-0.87)
Şüpheli olduğunu belirtenler	164	46.8	56.2	43.8	1.36* (1.05-1.75)
Kendini öldürmeyi düşündüğünü belirtenler	23	6.5	85.0	15.0	5.00* (2.86-8.73)
Mutsuz, üzgün, çökkün ve keyifsiz olduğunu belirtenler	105	30	67.2	32.8	2.16* (1.52-3.06)
Çok evhamlı olup herşeyi dert ettiğini belirtenler	120	34.2	56.2	43.8	1.34* (1.02-1.78)

\*p<0.05

**Tablo 3. Madde deneyimi olan öğrenciler arasında depresyon görülme oranları**

	Depresyon Var		Depresyon Yok		Odds	%95 GA
	n	%	n	%		
Herhangi bir madde deneyimi	25	60	17	40	1.50*	(1.15-1.75)
Birden fazla madde deneyimi	10	62.8	6	37.2	1.68*	(1.41-2.26)
Sık esrar deneyimi	5	64.5	3	35.5	1.81	(0.99-2.85)
Madde deneyimi						
Uçucu madde	11	60.1	8	39.9	1.40*	(1.03-1.91)
Esrar	11	59.3	8	40.7	1.35	(0.99-1.84)
Uyancı haplar	6	58.7	4	41.3	1.31	(0.86-2.00)
Eroin	3	53.3	3	46.7	1.04	(0.57-1.88)
Uyuşturucu haplar	6	52.8	6	47.2	1.01	(0.69-1.49)
Sakinleştirici haplar	10	75.8	4	24.2	2.96*	(1.96-4.47)

\*p<0.05

Madde deneyimi olan lise iki öğrencilerinin çoğunluğunun depresyonda olduğu dikkat çekmektedir. Herhangi bir madde deneyimi olanlar arasında depresyonu olanların (%60) depresyonu olmayanlara oranla 1.50 kat daha fazla olduğu görülmektedir. Birden fazla madde deneyimi olanlar (%62.8) olmayanlara göre 1.68 kat daha fazladır. Sık esrar deneyimi olanlarda ise istatistiksel açıdan anlamlı olmasa da bu oran 1.81 kattır.

Araştırma kapsamında ele aldığımız madde türleri açısından baktığımızda ise, depresyonu olanların olmayanlara göre uçucu madde deneme 1.40 (1.03-1.91) ve sakinleştirici hapların deneyimi depresyonu olmayanlara göre depresyonu olanlar tarafından 2.96 (1.96-4.47) kat daha fazla denenmesi dikkat çekmektedir. Depresyonu olanlarda istatistiksel açıdan anlamlı olmasa da esrar deneyimi 1.35 (0.99-1.84), uyarıcı hap deneyimi 1.31 (0.86-2.00), eroin deneyimi 1.04 (0.57-1.88), uyuşturucu hapların deneyimi 1.01 (0.69-1.49) kat daha fazladır..

### TARTIŞMA

Bu araştırmada, İstanbul ili lise ikinci sınıf öğrencileriyle gerçekleştirilen çalışmada madde deneyimi olan ve olmayan öğrenciler tarafından belirtilen depresif semptomlar karşılaştırılmaya çalışılmış; madde deneyimi ile depresyon arasındaki ilişkinin açıklanması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda öncelikle lise ikinci sınıfa devam eden öğrencilerin madde kullanıp kullanmamalarına bakılmaksızın depresif semptomları incelenmiştir. Lise ikinci sınıf öğrencileri arasında en sık görülen depresif semptomların mükemmel olması gerektiğine inanma; sinirli ve gergin olma; yalnızlık hissetme; sık ağlama ve şüpheli olma şeklinde olduğu görülmüştür. Belirtilen semptomların ağırlıklı olarak duygularla ilgili olduğu dikkat çekmektedir. Bu durum gelişim döneminin bir özelliği olarak düşünülebilir. Çünkü ergenlik dönemi yerleşmiş alışkanlıkların yerine kısa bir süre içinde yenilerinin kazanılmaya çalışıldığı bir dönem olduğu için duygusallığın arttığı bir dönemdir (28).

Araştırmanın temel amacı doğrultusunda madde deneyen ve denemeyen öğrencilerin cevapları karşılaştırıldığı zaman madde deneyenlerde kendini öldürmeyi düşünme; bilerek canını acıtmaya, kendini öldürmeye çalışma; kendini çok suçlu hissetme; mutsuz, üzgün, çökkün ve keyifsiz olduğunu hissetme; başkalarının kendisine zarar vereceğini, kötülük yapacağını düşünme oranlarının madde denemeyenlere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Madde deneyimi olan lise iki öğrencilerinin çoğunluğunun depresif semptomlarının daha yoğun olduğu dikkat çekmektedir. Herhangi bir madde deneyimi olanlar arasında depresyonu olanların depresyonu olmayanlara oranla 1.5 kat daha fazla olduğu görülmektedir. Araştırmaya ait bu sonuçlar diğer çalışmalarla da (29,30) benzerlik göstermektedir. Araştırmaların bir kısmı da madde kullanan bireylerde depresyonun varlığına ilişkindir. Medina ve Shear'ın yapmış olduğu araştırmanın sonuçları marihuana ve opioid kullanımının depresyon ve anksiyeteye olumlu bir ilişki içinde olduğunu göstermiştir (31). Madde kullanımı olan ve olmayan ergenlerle yapılan başka bir çalışmada ise, madde kullanım bozukluğu olanlarda madde kullanım problemi olmayanlara oranla depresyon görülme olasılığının 4.7 kat daha fazla olduğu bildirilmiştir (12). Ayrıca madde kullanımındaki ilerlemenin (madde kötüye kullanımı, sosyal içicilik) ve kullanım sıklığındaki artışın doğru orantılı olarak depresif belirtilerin görülme sıklığını etkilediği de gözlenmiştir (16,17). Madde kullanımı olanlar güçlü depresif belirtiler yaşadıklarını belirtmişlerdir (32). Majör depresyon bozukluğu olanların yaklaşık üçte birinde eşzamanlı olarak madde kullanım bozukluğu bulunmaktadır. Ayrıca daha yüksek intihar etme riskleri, daha fazla sosyal ve kişisel bozukluk, başta anksiyete olmak üzere daha fazla psikiyatrik rahatsızlıkları bulunmaktadır (33). Bağımlılığın, kaygı bozukluğu ve depresyon gibi psikolojik rahatsızlıkları olan bireylerin birçoğunda sıklıkla görüldüğü de belirtilmektedir (34). Bu durum düşük tolerans düzeyine sahip bireylerde duygusal dengeyi sağlayabilmek amacıyla duygusal durumlarla başa çıkabilmek için bağımlılık yapıcı maddelere başvurmaları ile açıklanabilir görünmektedir. Örneğin olumsuz durumla başa çıkmadaki yetersizlik oranının esrar kullanım sıklığını da arttırdığı gözlenmiştir (35). Söz konusu sonuçlar, madde kullanan ve kullanmayan bireylerde depresif belirtilerin yüksek olması ve depresyonu olan ve olmayanlarda madde kullanımının daha yüksek olması madde kullanımının depresyonla başa çıkmak için başvuru bir tür kendini tedavi etme şekli mi yoksa madde kullanımının kalıtsal bir bozukluk olduğuna ve depresyon riskini arttıran nörobiyolojik değişikliklere neden olduğuna mı ilişkin tartışmalara dikkat çekmektedir (20).

Madde denemeyenlerin madde deneyenlere göre daha fazla gösterdikleri depresif belirtilerin ise, sıkılgan ve utangaç olma, kötü bir şey düşünmekten ya da yapmaktan korkma şeklinde olduğu saptanmıştır. Bu durumda madde kullanan kişilerin olumsuz risk alma davranışını alma konusunda daha cesur oldukları ve özgüvenlerinin daha yüksek olduğu düşünülebilir. Oysa Khajehdaluee ve arkadaşları, benlik saygısı düşüklüğünün madde kullanımını yordadığını dolayısıyla benlik saygısını arttırmanın madde kullanımını önleyeceğini ileri sürmüşlerdir (36). Ancak daha eski bir çalışma bu konudaki çalışmaların isatistiksel olarak bazı sınırlılıklarının bulunduğunu tespit ederek, benlik saygısını geliştirmenin madde kullanımı önleyici programların temel yapı taş olarak ele alınmasına temkinli davranmak gerektiğini ortaya koymuştur (37).

Araştırma kapsamında ayrıca depresyonu olan ve olmayan öğrencilerin kullandıkları madde türleri karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırma sonucunda depresyonu olanların uçucu madde deneme ve sakinleştirici hap deneyiminin depresyonu olmayanlara göre daha fazla olduğu dikkat çekmiştir. Uçucu madde bağımlılarında depresyon oldukça yaygın görünmektedir (38,39). Öte yandan nörotoksik etkileri nedeniyle düzenli ekstazi kullanımının anksiyete ve depresyon gibi duygu durum bozukluklarının artışında etkili olduğu bildirilmiştir (31). Kelder ve arkadaşlarının gerçekleştirmiş olduğu çalışmanın sonuçları madde kullanımını, depresif semptomlar gösteren ergen için bir tür kendini tedavi etme yöntemi olarak açıklamaktadır (21).

Madde bağımlılığı bireylerin, ailelerin ve toplumların sağlığını ve iyi oluşunu tehlikeye atmaktadır (40). Bu nedenlerle önüne geçilmesi gereken önemli bir sorun olarak görünmektedir. Madde bağımlılığı ile etkileşimi olan etkenleri belirlemenin ise önleme ve tedavi konusunda önemli olduğu düşünülmektedir. Bu araştırma sonucunda da depresyon ile madde bağımlılığı arasındaki ilişki gösterilmiş olup depresif belirtiler gösteren bireyler için hangi bağımlılık yapıcı maddelerin daha fazla risk etmen teşkil ettiği görülmüştür. Elde edilen bulgular doğrultusunda madde bağımlılığını önleme stratejilerinin belirlenmesi sürecinde hedef grubun duygu durumlarının göz önünde bulundurulmasının ve depresif semptomlar gözlenen ergenlik dönemindeki bireylerin risk grubunda olduğu hesaba katılarak önleme çalışmalarında öncelik sağlanması önemli olduğu sonucuna varılmıştır.

Araştırmada yer alan katılımcı grubun sayısı ve çalışmanın sadece lise ikinci sınıf öğrencileriyle yapılmış olması araştırmanın sınırlılıkları arasında gösterilebilir. Bu noktada, diğer yaş gruplarının da ele alındığı çalışmaların konuya ilişkin daha derin bilgiler sağlayacağına inanılmaktadır. Ayrıca çalışmanın klinik tablo sergilemeyen bir grupla yapıldığı da göz önünde bulundurulursa klinik tablo sergileyen ve klinik tablo sergilemeyen gruplarla yapılabilecek çalışmalar karşılaştırma yapma imkanı tanıyacaktır.

## KAYNAKLAR

1. Beyazyürek M, Şatır TT. Madde kullanım bozuklukları. *Psikiyatri Dünyası* 2000; 4: 50-56.
2. Doğan YB. Madde kullanımı ve bağımlılığı. *Aile ve Toplum* 2001;1(4), 79-86.
3. Stoops WW, Kearns DN. Decision-making in addiction: Current knowledge, clinical implications and future directions. *Pharmacol Biochem Behav* 2018; 164: 1-3.
4. T.B.M.M. Uyuşturucu başta olmak üzere madde bağımlılığı ve kaçakçılığı sorunlarının araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla kurulan meclis araştırma komisyonu raporu, 2008; 323: 7-13.
5. Polat G. Madde bağımlısı ergenlerin tedavi sonrası toplumla yeniden bütünleşme deneyimleri ve sosyal sermaye yaklaşımı temelinde sosyal hizmet müdahalesi. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2012.
6. Erbay E, Oğuz N, Yıldırım B, Fırat E. Alkol ve madde bağımlılığı olan bireylerin başa çıkma tutumları. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* 2016; 3:597-609.
7. Gürol DT. Madde bağımlılığı açısından riskli adolesanlar. *Istanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri, Adolesan Sağlığı Sempozyum Dizisi* 2008; 63, 65-68.
8. Goodman A. Addiction: Definition and implications. *British Journal of Addict* 1990; 85:1403-1410.
9. Brown RA, Monti PM, Myers MG, et al. Depression among cocaine abusers in treatment: Relation to cocaine and alcohol use and treatment outcome. *Am J Psychiatry* 1998;155 (2): 220-225.

10. Schmitz JM, Stotts AL, Averill PM et al. Cocaine dependence with and without comorbid depression: A comparison of patient characteristics. *Drug Alcohol Depend* 2000; 60(2): 189-198.
11. Agosti V, Levin FR. Predictors of treatment contact among individuals with cannabis dependence. *Am J Drug Alcohol Abuse* 2004; 30(1):121-127.
12. Agosti V, Levin FR. The effects of alcohol and drug dependence on the course of depression. *Am J Addict* 2006; 15(1):71-75.
13. Buckner JD, Bonn-Miller MO, Zvolensky MJ et al. Marijuana use motives and social anxiety among marijuana-using young adults. *Addict Behav* 2007; 32(10):2238-2252.
14. Quello SB, Brady KT, & Sonne SC. Mood disorders and substance use disorder: A complex comorbidity. *Science & Practice Perspectives*, 2005; 3(1), 13-21.
15. Buckner JD, Keough ME, Schmidt NB. Problematic alcohol and cannabis use among young adults: The roles of depression and discomfort and distress tolerance. *Addict Behav* 2007; 32(9):1957-1963.
16. Torikka A, Kaltiala-Heino R, Rimpela A et al. Depression, drinking, and substance use among 14 to 16-year-old Finnish adolescents. *Nordic Journal of Psychiatry* 2001; 55(5):351-357.
17. Shrier LA, Harris SK, Kurland M et al. Substance use problems and associated psychiatric symptoms among adolescents in primary care. *Pediatrics* 2003; 111(6):699-705.
18. Keskin G, Babacan Gümüş A. Alkol ve madde bağımlılarında depresif belirtiler ve depresif belirtilerle ilişkili değişkenlerin incelenmesi. *Düşünen Adam* 2017; 30(2), 124-135.
19. Simons JS, Gaher RM. The distress tolerance scale: Development and validation of a self-report measure. *Motivation and Emotion* 2005; 29(2):83-102.
20. Libby AM, Riggs PD. Integrated substance use and mental health treatment for adolescents: Aligning organizational and financial incentives. *J Child Adolesc Psychopharmacol* 2005; 15(5):826-834.
21. Kelder SH, Murray NG, Orpinas P et al. Depression and substance use in minority middle-school students. *Am J Public Health*, 2001; 91(5):761-766.
22. Patton GC, Coffey C, Carlin JB et al. Cannabis use and mental health in young people: Cohort study. *BMJ*, 2002; 325:1199-1212.
23. Varghese J. Effect of family focused intervention on perceived stress, quality of life and relapse rate of clients with alcohol dependence syndrome. *Int J Nurs Educ*, 2017; 9(1), 91-96.
24. Volkow ND. The reality of comorbidity: Depression and drug abuse. *Biol Psychiatry* 2004; 56: 714-717.
25. Köknel Ö. Bağımlılık "Alkol ve Madde Bağımlılığı". İstanbul: Gelişim Yayınları, 1998.
26. TÜBİTAK, (2012). Madde Kullanım Yaygınlığı Raporu. <http://www.kom.gov.tr/Tr/detay.asp?HKey=220> (13 Haziran 2018'te ulaşıldı.)
27. Tavşancıl E. Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2005.
28. Yavuzer H. Çocuk Psikolojisi. 28. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2005.
29. Callaly T, Trauer T, Munro L et al. Prevalence of psychiatric disorder in a methadone maintenance population. *Aust NZJ Psychiatry*, 2001; 35(5): 601-605.
30. Morgan M, McFie L, Fleetwood L et al. Ecstasy (MDMA): are the psychological problems associated with its use reversed by prolonged abstinence? *Psychopharmacology*, 2002; 159(3): 294-303.
31. Medina KL, Shear PK. Anxiety, depression, and behavioral symptoms of executive dysfunction in ecstasy users: Contributions of polydrug use. *Drug Alcohol Depend* 2007; 87 (2-3): 303-311.
32. Robbins PR. Depression and drug addiction. *Psychiatr Q* 1974; 48(3), 374-386.
33. Davis L, Uezato A, Newell JM, Frazier E. Major depression and comorbid substance use disorders. *Curr Opin Psychiatry*, 2008; 21(1), 14-18.
34. Miller NS. Psychiatric comorbidity: Occurrence and treatment. *Alcohol Health Res World* 1994; 18: 261-263.
35. Weaver GD, Turner NH, O'Dell KJ. Depressive symptoms, stress and coping among women recovering from addiction. *J Subst Abuse Treat* 2000;18(2): 161-167.
36. Khajehdaloue M, Zavar A, Alidoust M, Pourandi R. The relation of self-esteem and illegal drug usage in high school students. *Iranian Red Crescent Medical Journal*, 2013; 15(11): e7682.
37. Schroeder DS, Laffin MT, Weis DL. Is there a relationship between self-esteem and drug use? Methodological and statistical limitations of the research. *Journal of Drug Issues*, 1993; 23(4), 645-665.
38. Evren C, Ögel K, Tamar D, Çakmak D. Uçucu madde kullanıcılarının özellikleri. *Bağımlılık Dergisi*, 2001; 2(2), 57-60.
39. Ridenour TA, Bray BC, Cottler LB. Reliability of use, abuse, and dependence of four types of inhalants in adolescents and young adults. *Drug Alcohol Depend* 2007; 91:40-49.
40. Rasmussen S. *Addiction Treatment: Theory and Practice*. Thousand Oaks, CA; Sage, 2000.